

توراك بوردي «يك بوين آينه اربنه هربه ازانده
نقره بم ابره هكي رنه دكنا بنرك استلاري و مندرجه لري
آبرو به بر لافغه باصيا لوب بو صابلي به قونلمشدر»

~~74~~
~~5~~

نور کے پوردی

ناشرى : تورك يوردى

مدیری : آق جورہ اوغلی یوسف

۱۱۰ میل ۱۳۳۲ صائی ۶ ۱۹ مایس ۱۳۳۲ میل ۵ جلد ۱۰ صائی ۱۱۰

بر طول قادیان روحی واردی شعرلرمدہ،
زمان کجدی او بولوطلی آقشام کیتمدی!
بر یاغمورلی گولگہ واردی فکرلرمدہ،
آغلامقدن کوزمدہ کی یاشلر بیتمدی!

فقط بو کون عصیان ایتدی بوتون حسلم،
حاکم آرتق بئلکمه قدسی بر امل،
شمدن سوکرا هر شعرمدہ کورمک ایسترم
بر قهرمان سسلی قیلنج، سودایه بدل!

برسف ضیا

تاریخ و سیاست

۲- دولتر آره سنده کی مناسبتره داتر:

«درا لهرب» و «مرا زنت سیاسیه»

دولتر آره سنده کی مناسبتری آراشدیران اوروپالی مؤلفلر، بو مناسبتری تقویم (قرونولوگیا) صرہ سیله برقاچ دوریه آیریرلر. بو تقسیمده مناسبتری مأخذ اولان اجتماعی هیأتلر، اوروپامورخلری طرفندن شمسی یه قدر ایجه تدقیق ایدیله بیلیمش قدیم یونان و روما ایله اوروپانک قرون وسطا طوائف ملوکی وینه اوروپانک قرون اخیرہ وعصر حاضر دولتریدر، اسکی شرق سلططلرینک، سوریه و فلسطین جمهوریت و ملککلرینک و قایعنه آز اهمیت ویرلشدیر، هله اورطه و اوزاق شرق و قایمی نه قرون اولاده، نهدہ قرون وسطا و اخیرمدہ همان هیچ قاله آلمانلشدیر. حاسلی، تنظیمات دورہ سندن بری فرانسیزجه دن عیناً ترجمه اولونوب عثمانلی مکتبلرندہ طلبه یه اذبرلین «حقوق بین الدول» ک مأخذلری اولان و قایمی ده، قسم تاریخیسی ده، کچن مقاله ده بخنی کچن احکام حاضرہ سی کبی کبی، صرف اوروپالیلره عائددر.

اوروپالی مؤلفلر، دولترک مناسبات خارجیہ لرینی دورہ لره آیریرکن رأیلرندہ تماماً اتفاق ایتمزلر. ماضی کی کمی اوج دوریه، کمی آلتی دوریه بولهر؛ غالباً اون ایکی یه، اون آلتی یه تقسیم ایدلرندہ وارددر. اساس اعتباریلہ بویوک بر اهمیت حائز اولمایان بو تقسیملرک الک بسیطی اولان بو اوجلی تقسیم نظر اعتباره آنیرسه کوریلیر که برنجی دورہ، بوتون قرون مجھولہ و قرون اولی، قرون وسطانی، حتی قرون اخیرہ نک همان یاریسی احتواء ایدر؛ قالان ایکی دورہ، متباقی ایکی بوجوق عصرہ صیقتدیریلشدیر. ایچنده بولند یغمز حرب عمومیدن سوکره ایسه، یکی بر دورہ آجلدی، دینیلہ جکنه شبیه یوقدر. حقوق بین الدول علماسنک معتبرلرندن صاییلان مارتنس، کوره برنجی دورہ نک صفت مجرہ سی مادی قوتک اقوام آره سنده کی مناسباته حاکم و ناظم اولمه سیدر؛ ایکنجی دورہ نک - که و مستغالباً قونفره سندن (۱۴۶۸) و یانه قونفره سنه (۱۸۱۵) قدر دوام ایدر - ناظمی مرا زنت سیاسیه فکریدر؛ نهایت اوجنجی دورہ ده ملیت فکری، تعبیر دیکرله می ملی فکری بین الدول مناسباتک اساسی تشکیل ایدر.

برنجی دورہ، مارتنس، کوره غایت اوزوندر؛ مقداری صایلمق قابل اولمایان بر جوق عصرلر دوام ایتشدیر. بو دورہ ده قوملر برلرندن آیری، برلرینه یبانجی و خصم ایدیلر. بو دورہ ده قوملرک آره سنده کی مناسبتری تنظیم ایدن، او مناسبتره حاکم اولان مادی و قبا قوتدی.

قدیم قوملرک هیسى ، يالکیز ابتدائىلىرى دکل ، سويۀ مدنيه جه چوق يوكسلمش اولان يونان ورومالىلر بيله کنديلرينك دىکر آدم اوغللرندن آيرى ، امتيازلى ، کزیده وکندى کنديلرينه هرجهتله کافی اولدقلرينه اعتقاد ايدرلردى .

کنديلرندن باشقه قوملره احتياجلىرى بولماديغنه زاهب اولدقلرندن اونلرک آيروجه وجودى لزومسز صايارلر واونلرله حرب اولمايان مناسبتلردن مستغنى طاورانيرلردى . بناء عليه باشقه قوملرله حرب ايدوب اونلرى حکم واداره لرى آلتنه آلمق ، اسير ايتمک ، ياخود اولديروب ييريوزندن قالديرمق ، محو ايتمک ايسترلردى .

بو سويلينلردن ، اسكى زمانده قوملر آره سنده حربدن غيرى مناسباتک هيچ بولماديغنى معناسى چيقاريلمايلدر . يک قدیم ماضيده ياشايان الكابتدائى اقوام آره لرندۀ بيله صلحى مناسبات يوق دکلدى . فقط اصل مناسباته حاکم اولان ، مناسباتى تنظيم ايدن حال صلح اولمايوب حال حرب يعنى مادی قوت ايدى . بوجهتله صوگ زمانلرده اوروپا دولترى آره سنده کوريلن حالک عکسنه اوله رق دينيله بيليرکۀ قدیمده بين الاقوام مناسباتک عمومى حالى غير حرب دکل ، حرب ايدى .

کندى کنديلرينى سچمه ، امتيازلى ومدنى صايان هر قوم حدودلرينک خارجنده اوطوران باشقه قوملره وحشى وباربار ديردى . باربارلرک ييرينى يوردىنى آلمق ، اراضى واملا کنى استيلا وضبط ايتمک ، کنديلرينى محکوم واسير ايتمک جائزدى . حدودک خارجى دائما حرب اولنه جق بر ساحه يعنى : «دارالحرب» ايدى [۱] . دارالحربده ياشايانلر ، معبود ويا معبودلر طرفندن منتخب وعالمى تمدينه مأمور ممتاز امتک معبودلرينه اينانجه يه قدر ، ياخود آمر لکنى ، افندي لکنى قبول ايدنجه يه دکن قتل اولونمه يه محکومدى . قرون وسطاده بو حال ، دها زياده قاريشه رق ، دها زياده مشوشلشه رک دوام ايدر : مارتۀ نس «قرون وسطا حياتى فاصله سز محاربه کيدر» دييور ، لوران «زعامتک قانونى حربدر» دييور . واقعا شهرلر شهر خلقيک صنفلى ، بکلر ، متبوع وتابعلر ، حاصلى هر کس ، متدایا بربرلرله حرب ايدر ، طوريرلر . قرون وسطاده هيات اجتماعيلر آره سنده تجارت وسياستدن چوق زياده حرب واردر . فقط بو ايلک دورمک نهايتلرينه طوغرى ، اوروپاده سياست خارجه تىک ، ديپلوماسينک تنظيم ايديله يه باشلانديغى ده محققدر : ايتاليا شهر جمهوريتلرندن بعضلرينک ، مثلا فلورانسۀ وونديکک ، ۱۵نجى عصر ميلاديدۀ ، ديکر جمهوريتلرله ويا حکمدارلرله سياسى مناسبتلى خيلى مکمل برشکل آلمشدر . وندیک جمهوريت ناجليه سى پاپالر ، حکمدارلر وشهرلر تزدندۀ دائمى ايلچيلر بولنديرير ، وبو ايلچيلرک دريندن کورن ، وقايۀک لدنيا تى تفرس ايدن وبو جهتله وقايۀ ، نتايجى ، يعنى اوله جقلرى بر درجه يه قدر اولدن خبر ويره بيلن راپورلرينه استناداً مناسبات خارجه سنى تنظيم واداره ايدر [۲] .

[۱] کوريليورکۀ عالم اسلامده «دارالحرب نظريۀ سى» وضع ايلديكى زمان . ديکر اقوامک بو بابده کى فکر ونظرى باشقه دورلو دکدر ، وبو نظريۀ ، عالم اسلامده وخارجندۀ ، بربرينه موازى اولارق ، مأخذلریمزه کوره تا ۱۷نجى عصر ميلادينک اورتۀرينه قدر دوام ايدر . بو ائشاده عالم اسلام ، دارالحربده متارکدن غيرى طرز صلح طائيمورسۀ ، عالم نصاراده ، کندى حدودى خارجنده حال صاحى قبول ايتيور .

[۲] شرقۀ دائمى ايلچيلر مؤسسۀ سى تحداث ايتشميدر ، تحداث ابتديسه نه وقت ايتشمدر؟ بيلميورم . آنجق بعض تورک خانلرينک ، ازجمله جنکيزک ايلچيلرندن ، بولدقلرى ممالکيتلرک احوال ووقايۀى ابى بيله رک يازيلش راپورلر آلدیغى محققدر .

مع مافیه مناسبات بین الدولیه یی اوج دورمه آیران مؤلفره نظراً تا اون یدنجی عصر میلادینک اورتلرینه قدر، قوملر و دولتلر آرمسندمه کی مناسبتلرک ناظمی هب مادی قوتدر، یالکز اون یدنجی عصرک اورتسندمه انعقادیدن و مستفالی قونفرمنک نتایجندن بری اولق اوزره موازنت سیاسیه اساسی بین الدول مناسباته ناظم اولمشدر.

۳۰ سنه حربی قایمق اوزره طوبالان و مستفالی قونفرمنده اوریدولتلیرنک قوتلری بربرلرله موازنت اوزره بولندیریلوب بردولتک دیکرلرینه تفوق ایتمه سی، حاکم اولمامه سی، اساس قبول ایدیش و بوکا موازنت سیاسیه فکری دنیلمشدر.

..

قرون وسطانک ثلث اولی نهایتندن بر آرزوکره، یعنی غربی روما ایمپراطورلغنک اتقراضندن دورت عصر کچر کچمز، جرمن بکلرندن بویوک قارل (شارل-مانی)، غربی روما ایمپراطورلقی-واقعا بر خیلی فرقلرله- احیا ایش ایدی. بویکی روما ایمپراطورلری ده، نوجماسلقلری اولان اسکی روما ایمپراطورلری کی بوتون اوروپا، حتی بوتون دنیا حکمدارلغنی دعوا ایدرلر. مقدس روما-جرمن ایمپراطورلری دیکر اوروپا حکمدارلرینه، قرالره، دوقه لره، قونسلره الخ... نظریاتجه متبوعدر. قرون وسطاده، نصارا عالمی ده، عالم اسلام کی بر وحدت تشکیل ایدر. عباسیلر زماننده وحدت اسلامیه نك باشنده عباسی بر خلیفه ایله بر تورک سلطان بولندی کی، قرون وسطاده وحدت نصرانیه باشنده اکثریا بر ایتالیان پاپا ایله بر جرمن ایمپراطور واردر. عالم اسلامده طوائف ملوک خلیفه و سلطانه قارشی استقلال داعیه سنده بولندقلری کی، خریستیان دنیا سنده فتودالته پاپا و ایمپرا-طوره قارشی مستقل اولمیه چالیشدیلر. تورک امراسی، اسلام دنیا سنده بر جوق بکلکلر، خانقلر، شاهقلر تأسیس ایتدکلری کی، جرمن امراسی ده خریستیان عالمنده بر جوق قوتلقلر، دوقه لقلر، قرالقلر وجوده کتیردیلر. اسکی مستقل و منفرد روما ایمپراطورلرینک برنوع وارنی اولان روما-جرمن ایمپراطورلری، قرون وسطاده، اوروپا فتودالته-نك ذروم سنده بولمقله برابر، فعلاً هبنه متبوع و حاکم اولامادی. بعض قرالقلر بک چابوق استقلال تام قزانیر کی اولدیلر. ایمپراطورلرک منتخب اولملری قوتسزلکلرینک مهم بر سبی ایدی. لکن هابسبورغ خاندانی برنسلری، ایمپرا-طورلغه بر قاج دفعه انتخاب اولندقدن سوکره ایمپراطورلق مقامی کندی خاندانلرینه عادتاً ارنی ایش کی تخصیص و حصر ایتدرمه یه موفق اولدیلر. هابسبورغلر ده تقرر ایدن ایمپراطورلغک قونی آرتدی. هله بشنجی قارل (شارل-کونت) ایمپراطور اولونجه، ممالک مورونه نك جسامت و زروندن دولای اسکی رومانک جهانگیر ایمپراطورلق نظریه نك تحقق دائرة امکان داخلنه کیریوردی. اسکی روما قیصرلرینک تحت حکمنده بولونان اسکی دنیانک مهم بر قسمی ایله برابر، آلتون منعی اولان یکی دنیانک بویوک بر پارچه سی ده قارلوس چاسارک زیر اداره سنه کچمشدی. تماماً و یا قسماً استقلاللری قزانمش اولان قرالار و برنسلر، روما-جرمن قیصرینک یالکیز نظری و حقوقی دکل فعلاً ده متبوع اوله بیله چکندن اورکدیلر. باشده، ایمپراطورلق تاجنه نامزد و قراللغک استقلال تامی محافظه یه عزملی فرانسه قرالی برنجی فرانسوا اولق اوزره شارل-کونت علنه بر هیات متفقه شکل ایتدی.

شرقی روما ایمپراطورلغک وارثی عثمانلی پادشاهی ده، مرکزی اوروپا و شمالی آفریقاده رقیب و خصمی اولان روما - جرمن ایمپراطوری علیهنده متشکل بو هیأت متفقیه داخل اولشدی . قیصر بشنچی قارل ، باشنده بر ایمپراطور ایله پایا بولونان وحدت خرستیانیه قرون وسطائی نظریه سنی قوه دن فعله چیقارامادی . استقلال لرینی واستقلاله مربوط منفعت لرینی مدافعه ضمننده برلشن حکمدارلر، حکومت عالمشمول (Monarchie universelle) دیدکری ایمپراطورلغک قوت واحتشامله تأسسنه مانع اولدیلر . شرقدن عثمانلی تورک اوردولرینک متمادی ومظفر مهاجمه لرله مرکزده اصلاحات دینیهنک انتشار وموفقیتی روما غنهنه سنه وقاتولیک مذهبیه مستند قرون وسطائی مقدس روما - جرمن ایمپراطورلغک یعنی عالم نصارا وحدتنک تمللرینی صارسدی . اوروپا دولترینک همان هپسی قاریشدیغندن دولایی حرب عمومی دیمک جائز اولان اوتوز سنه محاربه سنک صوکلرنده ایمپراطورلوق ، آرتق بر کولنک ، بر خیال کبی قالمشدی . ایمپراطورلغک تکرار کسب قوت ایتمه سنه مانع اولمق ایچون ، وهستفالیایا قونفره سنده طویلانان دیپلوماتلر « موازنه سیاسی فکری » اورتیه چیقاردیلر وبر اساس اوله رق قبول ایتدیلر . بواساس ایله دنیلیمک استیلیوردی که اوروپاده موجود دولترلر دن ایمپراطورلوق ده داخل اولمق اوزره هیچ بریسی ، دیکرینه تفوق ، حکم ومتبوعلق دعواسنده بولناملی وبالفعل متفوق ، حاکم ومتبوع اوله جق قدر قوت ، اقتدار وعظمت کسب ایتمه ملیدر . فی الواقع ، او زماندن اعتباراً اوروپا تاریخنده کوریلپور که اوروپا دولترلر دن بریسنک قوتی آرتیه باشلادینی کورولور کورولمز ، دیکرلری طویلانوب اوکا دنک کله جک وجهله بر نوع مقابل قوت احداث ایدهدرک موازنه درلیه یی محافظه چالیشیرلر . موازنه تامه حصوله کلیوب ، قوتلن دولت آغیر چکرسه ، باشقه لرلی اونک باشه اوششوب قان آله رق قوتی اکسیتیرلر وبویله جه ینه موازتی بر مدت ایچون تأمین ایدرلر . اون یدنجی عصرک صوکلرنده موازنه سیاسی نامنه فرانسه قرالی ۱۴نجی لوییک واون سکزنجی عصرک صوکلرنده فرانسزلر ایمپراطوری برنجی ناپولیونک اقتدار ونفوذی تحدید اولنمشدر . موازنه سیاسی فکری ، مارتنس کوره ، ویانه قونفره سنک فرداسنه یعنی عصر حاضر تاریخنک ابتدالینه قدر بین الدول مناسباتک ناظمیدر . لکن اون سکزنجی عصرک صوکلرنده ، یعنی عصر حاضرک عرفه سنده دیکر بر فکرک ، منطقی فکری نک دولتلر آره سنده کی مناسبتلره تأثیر اجرا ایتیه باشلادینی کورولور . ملیت فکری نک مناسبات بین الدوله ناظم وحاکم اوله سیله او مناسباتک اوچنچی دوره سی باشلار .

*
**

مباحوث دوره تقسیملری پک قطعی ، دوره لک حدودلری پک معین دکدر . برباقه حیات بشریه نک الک قارا کلوق ومجهول قرنلر دن شیعه دیه قدر قوم ودولتلر آره سنده کی مناسبتلرک ناظمی هپ مادی قوت اولمشدر . بو کونده غالب اولان مادی قوت ، موجود وجاری مناسبتلری بوزوب کندی آرزو ، منفعت واملنه اویغون مناسبتلر تشکیلنده جدی ومؤثر هیچ برقید ایله مقید دکدر . موازنه سیاسی دیمک ، معین مادی بر قوته قارش، اوقوتک غلبه سندن متضرر اوله جق دیکر مادی قوتلرک

برلشوب ، موازنه قوا - حصوله کتیره بیلیملری دیمکدر . موازنه سیاسی فکری دکل ، بلکه مادی قوتلرک بالفعل توازن ، آره صره ، اوروپا موازنه غیر ثابته سی حصوله کتیرمکده در (۱) .

موازنه سیاسی فکری عمومی و مطلق دکلدر . نظری اوله رقده یالکز اوروپا درلرلری آرمسندکی مناسبتلر بر اساس اوله رق کوسترلرکده در . یو زنده کی بوتون دولتلر آرمسند موجود بر موازنه سیاسی دن اصلا بحث اولنماشدر ؛ یالکز بر « اوروپا مرزسی » دن بحث اولنور . بو جهته اوروپا خارجنده کی قوملرک ایلك دوره اولدینی کبی وحشی و باربار تلقیسی بو کونه قدر جاریدر . اسکی یونانیلر ، اسکی رومالیلر کبی ، بو کونک اوروپالیلری ده کندیلرینی دیگر آدم اوغللرندن آیری ، امتیازلی و کندیلرینک معبود طرفندن سچلمش اولدیغه اینانیلر . اوروپائی اولمایان قوملرک وجودینی عمومی مدنیته پکده لزومی صایمازلر . اولری حکم و اداره لری آلتنه آلق ، محکوم و اسیر دکلر بیلیم مطیع و اجیر خدمتچیلر حالنه کتیرمک ایستهلر . اوروپا حدودینک خارجی حالا استیلا و استعلاک اولنه جق بر ساحه در ؛ بر نوع « در الحرب » در ... اوروپا خارجنده یاشایان قوملر ، معبود طرفندن سچلمش ، علمی تمدینه مأمورایدیلش اوروپالیلر در [آمریقالیلر ده اوروپالیلر در] کاکملکنه ، آمرلکنه ، اقدیلکنه رضا کوسترنجیه قدر ، یا خود معبودلرینه سجده ایدوب مدنیلرینی تمام و مطلق بر صورتده قبول ایدینجه دکن خصم تلقی اولنه جقلر در . بر اوروپالی نقطه نظرندن آدم اوغللرینک هبسی یا اوروپالیلر تمثیل اتمیه ، اوروپالیلاشمیه ، اوروپا مدینلک اهللک حقلرینی قزانمیه ، یا خود زمانمیزک بر نوع اسیر و یا پارایسی دیمک اولان مطیع و ذلیل بر مستملکه رنجبری اولوب قالمیه محکومدرلر .

مفصل

تعلیم و تربیه

معارف و حقنده

عرفان و تربیه ، بر مملکتک بوتون مؤسساتی ایله علاقه داردر . تشکیلات معارف بر اعتبارله تشکیلات اقتصادی ، تشکیلات عسکریه ، تشکیلات سیاسی و عدلیه ... دیمکدر . مملکتک سیاسی ، قوتی ، اقتصادی .. هپ مکتبه باغلیدر . چو جو قلفک و کنج لکاک تربیه و تعلیم طرزینه باقاراق آتی بی کشف ایده بیلیمک پک ممکندر .

رابله ایله مونته نی مکتبیلر یقشدرن مکتبلرله استهزا ایتشلردی ؛ نهایت آکلاشیلدی که مکتبدن غایه تعلیم دکل بالذات حیاتدر . تورکیه کبی اجتماعی انقلابنک هنوز باصاماغنده بولونان بر دولت بوتون امیدلرینی مکتبلرینه باغلامق مجبوریتنده در ؛ چونکه آنجاق بورالرده در که معاصر بر تورک ملتی یقشدرمک قابل اولاجقدر . بزده مکتب ، یالکز تربیه ذهنیه تأمینی ایله اکتفا ایدمز .. بو صورتله

(۱) موازنه سیاسی فکرینک میداننه جبقه سندن صوکره ، بین الدول مناسباتک ناظمی . آرتق مادی قوت اولمادیغنی ، یعنی بر دولتلرک یالکز مادی قوتنه طیانورق دیگرلرینه تعرض ایدمه حکمی ظن و ادعا ایدنلر بیلیم . موازنه سیاسی اساسنک یالکز اوروپا دولتلری آرمسند ناظم اولدینی ، اوروپا اقوامنک غیر اوروپائی اقوام ایله مناسبتلرینه بواساسک تطبیق اولنمادیغنی ، اوروپالیلرک دیگر قوملرله مناسبتلرینه بته صرف مادی قوتک حاکم و ناظم اوله رق قالدینی انکار ایتزلر . ذاتاً وقایع ، انکاره مجال بر اقامه در .